

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

PL. ÚS 30/2015-55

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí 11. mája 2016 v pléne zloženom z predsedníčky Ivetty Macejkovej a zo sudcov Jany Baricovej, Petra Brňáka, Ľudmily Gajdošíkovej, Sergeja Kohuta (sudca spravodajca), Milana Ľalíka, Lajosa Mészároša, Marianny Mochnáčovej, Ladislava Orosza a Rudolfa Tkáčika o návrhu generálneho prokurátora Slovenskej republiky na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky o súlade § 141a v spojení s § 372u zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov s čl. 1 ods. 1 a čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky a o návrhu Okresného súdu Košice II na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky a podľa § 18 ods. 1 písm. d) zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov o súlade poslednej vety ustanovenia § 141a ods. 1 zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov s čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky takto

r o z h o d o l :

1. Ustanovenie § 141a Občianskeho súdneho poriadku v znení neskorších predpisov **n i e j e** v súlade s čl. 1 ods. 1 a čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.

2. Vo zvyšnej časti návrhom nevyhovuje.

O d ô v o d n e n i e :

I.

Predmet konania

1. Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bol 16. marca 2015 doručený návrh generálneho prokurátora Slovenskej republiky (ďalej len „generálny prokurátor“) na začatie konania o súlade § 141a v spojení s § 372u zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Občiansky súdny poriadok“) s čl. 1 ods. 1 a čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“).

2. Následne bol ústavnému súdu 27. júla 2015 doručený návrh Okresného súdu Košice II (ďalej len „okresný súd“), zastúpeného sudcom JUDr. Rastislavom Pellom, na začatie konania podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) ústavy a podľa § 18 ods. 1 písm. d) zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) o súlade poslednej vety ustanovenia § 141a ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku s čl. 46 ods. 1 ústavy.

II.

Priebeh konania

1. Ústavný súd predbežne prerokoval návrh generálneho prokurátora na neverejnom zasadnutí pléna 8. apríla 2015 a uznesením č. k. PL. ÚS 30/2015-13 ho prijal na ďalšie konanie.

2. Ústavný súd predbežne prerokoval návrh okresného súdu na neverejnom zasadnutí pléna 28. októbra 2015 a uznesením č. k. PL. ÚS 48/2015-9 ho prijal na ďalšie konanie. Z dôvodu, že návrhom sa napáda totožné ustanovenie právneho predpisu ako návrhom

generálneho prokurátora, a so zreteľom na ich právnu súvislosť ho ústavný súd spojil podľa § 31a zákona o ústavnom súde a § 112 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku s návrhom generálneho prokurátora na spoločné konanie s tým, že spojená vec bude ďalej vedená pod sp. zn. PL. ÚS 30/2015.

3. V súlade s ustanovením § 29 ods. 3 a § 39 ods. 1 a 2 zákona o ústavnom súde predložili na výzvu ústavného súdu k návrhu generálneho prokurátora písomné stanoviská:

- generálny prokurátor podaním č. k. 1 GÚp 8/13/1000-10 doručeným ústavnému súdu 19. mája 2015,
- Najvyšší súd Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“) podaním č. k. KP 3/2015-24, Cpj 14/2015 doručeným ústavnému súdu 5. júna 2015,
- Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo spravodlivosti“) podaním č. 41097/2015/21 doručeným ústavnému súdu 26. júna 2015,
- Národná rada Slovenskej republiky (ďalej aj „národná rada“) podaním č. PREDS-297/2015 spolu s návrhom napadnutého zákona s dôvodovou správou (tlač 455), spoločnou správou (tlač 455a) a prepisom rozpravy z 24. schôdze národnej rady z 19. októbra 2011 doručeným ústavnému súdu 14. septembra 2015.

III.

Návrhy a stanoviská

1. Generálny prokurátor v návrhu na začatie konania o súlade právnych predpisov podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) ústavy navrhol vysloviť nesúlad ustanovenia § 141a v spojení s § 372u Občianskeho súdneho poriadku s čl. 1 ods. 1 a čl. 2 ods. 2 ústavy.

Ako generálny prokurátor uviedol, *„Ustanovením § 141a Občianskeho súdneho poriadku sa zakotvila povinnosť navrhovateľa (žalobcu) v konaní o zaplatenie peňažnej sumy prevyšujúcej 400-násobok životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu zložiť preddavok na trovy konania, a to na návrh odporcu (žalovaného). Žalobca bude musieť túto povinnosť splniť v lehote najneskôr 60 dní, vo výške 5 % uplatňovanej peňažnej sumy, pod hrozbou zastavenia konania. Tú istú sumu bude povinný zložiť aj žalovaný, avšak*

s výnimkou subjektov, ktorých majetkové pomery ako dlžníka nemožno usporiadať podľa zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (t. j. štát, štátna rozpočtová organizácia, štátna príspevková organizácia, štátny fond, obec, vyšší územný celok, rozpočtová organizácia a príspevková organizácia v zriaďovateľskej pôsobnosti obce a vyššieho územného celku alebo iná osoba, za ktorej všetky záväzky zodpovedá alebo ručí štát, ale aj Národná banka Slovenska, Fond ochrany vkladov alebo Garančný fond investícií). Na základe prechodného ustanovenia upraveného v § 372u sa táto povinnosť vzťahuje aj na konania, ktoré boli začaté pred nadobudnutím účinnosti zákona č. 388/2011 Z. z., t. j. spätne.“.

V tejto súvislosti poukázal generálny prokurátor na tieto ustanovenia ústavy:

«Podľa čl. 1 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát. Neviaže sa na nijakú ideológiu ani náboženstvo.

Podľa čl. 2 ods. 2 ústavy štátne orgány môžu konať iba na základe Ústavy Slovenskej republiky, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.»

Podľa vyjadrenia generálneho prokurátora sa národná rada pri schvaľovaní namietanej právnej úpravy neriadila citovanými článkami ústavy a svoj záver odôvodnil takto:

«Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) sa vo svojej rozsiahlej judikatúre zaoberá materiálnou definíciou a jednotlivými princípmi právneho štátu. „V právnom štáte ústava má povahu základného prameňa práva, ktorý je nadradený voči všetkým ostatným prameňom práva. Tento znak implikuje aj požiadavku, aby všetky právne predpisy a v nich obsiahnuté alebo z nich odvodené právne normy, verejnoprávne aj súkromnoprávne, boli v súlade s ustanoveniami ústavy.“ (PL. ÚS 32/95).

Základom interpretácie a aplikácie článku 1 ods. 1 ústavy vo vzťahu k právnemu štátu a jeho princípom je presadzovanie koncepcie materiálneho právneho štátu. Ústavný súd vo vzťahu k čl. 1 ods. 1 ústavy opakovane zdôraznil, že predmetom ochrany poskytovanej týmto ustanovením ústavy sú ústavné princípy a demokratické hodnoty, vytvárajúce vo svojom súhrne a vzájomnej previazanosti koncept materiálneho právneho

štátu. „V právnom štáte, v ktorom sú ako neoddeliteľné súčasti okrem iných stelesnené také princípy, ako sú právna istota a spravodlivosť (princíp materiálneho právneho štátu), čo možno spoľahlivo vyvodit' z čl. 1 ústavy, sa osobitný dôraz kladie na ochranu tých práv, ktoré sú predmetom jej úpravy.“ (I. ÚS 17/99).

Nevyhnutný predpoklad pre ústavnú rovnováhu v právnom štáte vytvárajú kompetencie, práva, povinnosti a zákonom upravené postupy orgánov štátu. Jej súčasťou je i systém del'by moci na zákonodarnú, výkonnú a súdnu moc, ktoré sú v parlamentnej demokracii autonómne a vzájomne prepojené len väzbami ústavnej kontroly a spolupráce. Z princípu ústavnej rovnováhy vyplýva, že ani zákonodarca nemôže voľne disponovať s jednotlivými zložkami moci v štáte. Aj zákonodarný orgán je viazaný ústavou a jej princípmi, ktorých zmenu ústava nepripúšťa, lebo majú konštitutívny význam pre demokratickú povahu Slovenskej republiky tak, ako je to deklarované v čl. 1 ústavy. „Národná rada Slovenskej republiky je viazaná ústavou v rovnakej miere ako všetky ostatné štátne orgány Slovenskej republiky (čl. 2 ods. 2 ústavy). Pri uplatnení svojej zákonodarnej pôsobnosti môže prijať ľubovoľný zákon, pokiaľ takýmto zákonom neprekročí rámec daný ústavou.“ (PL. ÚS 15/98).

Ústavný súd v rámci svojej rozhodovacej činnosti pripomína, že neoddeliteľnou súčasťou princípu právneho štátu zaručeného článkom 1 ods. 1 ústavy je princíp právnej istoty. „Jednou z nevyhnutných súčastí obsahu princípu právneho štátu je požiadavka právnej istoty. S uplatňovaním tohto princípu sa spája nielen požiadavka po všeobecnej platnosti, trvácnosti, stabilite, racionalite a spravodlivom obsahu právnych noriem a ich dostupnosti občanom (publikovateľnosť), no rovnako aj požiadavka predvídateľnosti konania orgánov verejnej moci (právna istota), ktorej základom je jednoznačný jazyk a zrozumiteľnosť právnych noriem.“ (PL. ÚS 15/98). Jednou z najvýznamnejších a neopomenuteľných požiadaviek v rámci procesu tvorby práva v právnom štáte je požiadavka ochrany oprávnenej dôvery občana v právnu istotu zaručenú právnou úpravou. „Z princípu právneho štátu vyplýva aj ochrana oprávnenej dôvery občanov v právny poriadok. Zásadne sa ochraňuje dôvera v to, že zákonné právne následky späté s uzavretými skutkovými stavmi sa uznávajú (zostanú uznané). Zákonodarca musí aj pri zmene chráneného právneho postavenia – aby zásah bol ústavnoprávne prípustný – vychádzať z princípu proporcionality, ktorý je vlastný právnemu štátu. Tento princíp predovšetkým

znamená primeraný vzťah medzi cieľom (účelom) sledovaným štátom a použitými prostriedkami. Kritérium alebo princíp vhodnosti znamená, že stav, ktorý štát vytvorí zásahom, a stav, v ktorom treba sledovaný cieľ vidieť ako uskutočnený, sa nachádzajú vo vzájomnej súvislosti; cieľ musí byť v súlade s prostriedkom. Nevyhnutnosť znamená, že neexistuje iný stav, ktorý štát bez veľkej námahy môže rovnako vytvoriť, ktorý občana zaťažuje menej a ktorý súvisí so stavom, v ktorom treba sledovaný účel pokladať za uskutočnený.“ (PL. ÚS 3/00).

Princíp právnej istoty ako dôležitý pilier ochrany práva v právnom štáte v sebe zahŕňa aj ochranu legálne nadobudnutých práv (napr. I. ÚS 30/99), čo vo všeobecnom vyjadrení znamená, že „nikomu nemožno odňať jeho riadnym spôsobom nadobudnuté práva na základe neskoršie vydaného právneho predpisu.“ (PL. ÚS 16/95). „Všeobecný princíp právneho štátu je kľúčový princíp, na ktorom je budovaný celý právny poriadok i celý systém fungovania nášho štátu. Znamená to, že tento princíp sa premieta bez rozdielu do všetkých oblastí spoločenského života. Ústavný súd ako orgán ochrany ústavnosti je povinný rešpektovať rámec právneho štátu, v ktorom je okrem iného garantovaná právna istota vrátane ochrany legálne nadobudnutých práv, ako aj legitímnych očakávaní, a tiež trvácnosť a stabilita právnych noriem, a je zakázaná svojvôľa v činnosti orgánov verejnej moci, parlament z toho nevynechávajú.“ (PL. ÚS 16/06, mutatis mutandis PL. ÚS 12/05).

Zákonodarca by mal v procese prijímania zákonov, a zvlášť pri prijímaní ich novelizácií, za každých okolností zohľadňovať doterajší právny stav a všetky jeho zmeny vykonávať uvážene a len v takej miere, ktorá je nevyhnutná na dosiahnutie vytýčeného cieľa regulácie spoločenských vzťahov v kontexte s legitímnym verejným záujmom.

V ústavnom poriadku Slovenskej republiky všeobecný zákaz spätného pôsobenia právnych predpisov alebo ich ustanovení možno odvodiť z čl. 1 ods. 1 ústavy. Podľa už citovaného nálezu ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 16/95 „K definujúcim znakom právneho štátu patrí aj zákaz retroaktivity právnych noriem, ktorý je významnou demokratickou zárukou ochrany práv občanov a právnej istoty.“.»

Generálny prokurátor ďalej zdôraznil princíp, že právny predpis, resp. jeho ustanovenia pôsobia do budúcnosti, a nie do minulosti. V súvislosti s uvedeným poukázal aj

na viaceré rozhodnutia ústavného súdu, v ktorých ústavný súd zaujal stanovisko k otázke pravej a nepravej retroaktivity právnej normy.

Napadnuté ustanovenie § 141a v spojení s prechodným ustanovením § 372u Občianskeho súdneho poriadku považoval generálny prokurátor za rozporné s čl. 1 ods. 1 a čl. 2 ods. 2 ústavy z toho dôvodu, *„že ich spoločná aplikácia porušuje princíp právnej istoty ako imanentnej súčasť materiálneho právneho štátu, ako aj princíp zákazu retroaktivity právnych noriem“*.

Generálny prokurátor ustanovenie § 372u Občianskeho súdneho poriadku samo osebe, pokiaľ ide o jeho súlad s ústavou, za sporné nepovažoval; jeho aplikácia podľa názoru generálneho prokurátora nespôsobuje problémy, pokiaľ ide o ustanovenia týkajúce sa vedenia súdneho konania.

Ak však už ide o ustanovenie § 141a v spojení s § 372u Občianskeho súdneho poriadku, podľa názoru generálneho prokurátora *„ich aplikáciou už dochádza priamo do zásahu práv účastníkov konania na strane žalobcu v konaniach, ktoré boli začaté podľa dovtedy platného a účinného Občianskeho súdneho poriadku“*.

V nadväznosti na uvedené poukázal generálny prokurátor na nálezh ústavného súdu, podľa ktorého *«„prechodné ustanovenia sú neoddeliteľnou súčasťou takmer každej právnej úpravy. Ich funkciou je zabezpečiť v zásade plynulý prechod z dosiaľ platného a účinného režimu právnej úpravy spoločenských vzťahov do ich nového právneho režimu s tým, že sa má nimi eliminovať právne vákuum navodzujúce právnu neistotu a majú sa jasne určiť pravidlá aplikácie starej, resp. aj novej právnej úpravy na už v minulosti vzniknuté právne vzťahy. Malo by však ísť o také riešenia, ktoré by sa napriek „stretnutiu sa s časom“ vyhli priamemu retroaktívnemu pôsobeniu do minulosti, hoci už z označenia prechodných ustanovení ako intertemporálnych vyplýva, že ich spätné pôsobenie do minulosti nemožno celkom vylúčiť. Retroaktivita právnych následkov vo všeobecnosti nastoľuje otázku ochrany dôvery v oblasti pôvodne platného právneho stavu právnych následkov, ktorý sa následne mení. Časový konflikt právnych úprav je spojený v každom prípade so zásahom do*

princípov rovnosti a ochrany dôvery občana v právo. Posudzovanie tohto konfliktu intertemporality by sa malo riadiť hľadiskom proporcionality a malo by viesť k záveru o takom spôsobe legislatívneho riešenia časového stretu právnych úprav, ktoré by nenarušilo princíp právnej istoty, ako ani princíp rovnosti, ale ich primeraným spôsobom vyvažovalo.“ (napr. PL. ÚS 25/05).».

V ďalšej časti návrhu generálny prokurátor uviedol, že «hľadisko proporcionality sa štandardne posudzuje v prípade nepravej retroaktivity, keďže právna úprava, ktorá „nesie“ znaky nepravej retroaktivity, môže byť považovaná z ústavného hľadiska za prípustnú okrem iného len vtedy, ak na jej prijatie v danom prípade existovali (existujú) závažné dôvody všeobecného záujmu (legitímny verejný záujem), ktoré by ju „ospravedlňovali“ (odôvodňovali). Pri posudzovaní ústavnej akceptovateľnosti legislatívnej zmeny, ktorá má charakter nepravej retroaktivity, treba zároveň brať do úvahy, či v konkrétnych okolnostiach posudzovaného prípadu dôjde prijatím novej právnej úpravy zároveň aj k výraznému zhoršeniu doterajšej právnej pozície dotknutých osôb (či už fyzických alebo právnických), pretože v takomto prípade je nová právna úprava minimálne v napätí s princípom ochrany legitímnych očakávaní.

Zastávam názor, že zákonodarca mal reagovať na ústavnoprávnym výborom doplnené ustanovenie § 141a Občianskeho súdneho poriadku doplnením prechodného ustanovenia § 372u tak, že by upravil výnimku z jeho aplikácie práve vo vzťahu k § 141a. Prechodné ustanovenie umožnilo aplikáciu § 141a Občianskeho súdneho poriadku aj v už začatých a prebiehajúcich konaniach, a teda súd je povinný na návrh žalovaného uložiť žalobcovi povinnosť zložiť preddavok na trovy konania, hoci v čase podania návrhu takáto povinnosť neexistovala. Som presvedčený, že povinnosť zloženia preddavku na trovy konania by mala byť ukladaná iba v konaniach, ktoré boli začaté až po nadobudnutí účinnosti zákona č. 388/2011 Z. z., t. j. po 1. januári 2012. Žalobca, ktorý podal žalobu o zaplatenie peňažnej sumy pred 1. januárom 2012 totiž v čase podania žaloby nemal a ani nemohol mať vedomosť o tom, že na základe neskoršej zmeny zákona mu bude uložená povinnosť zaplatiť preddavok na trovy konania. V prípade, že by takúto vedomosť mal, resp. ak by takáto povinnosť bola už v Občianskom súdnom poriadku v čase podania žaloby

zakotvená, išlo by o významnú skutočnosť pri zvažovaní a rozhodovaní žalobcu, či žalobu podá alebo nepodá.

Znenie § 141a Občianskeho súdneho poriadku nedáva konajúcemu súdu priestor na úvahu, či návrh žalovaného na uloženie preddavku na trovy konania žalobcovi schváli alebo zamietne. Súd na tento účel nie je oprávnený skúmať majetkové pomery žalobcu a zvážiť, či povinnosť zložiť preddavok uloží alebo nie; rovnako nie je oprávnený rozhodnúť o výške preddavku, nakoľko táto je presne daná zákonom (5 % z uplatňovanej peňažnej sumy). Z dikcie prvej vety § 141a („súd na návrh odporcu uloží“) teda jednoznačne vyplýva, že je povinnosťou súdu rozhodnúť uznesením o uložení povinnosti zložiť preddavok na trovy konania, ak to žalovaný navrhne. Na základe § 202 ods. 3 písm. q) Občianskeho súdneho poriadku proti takémuto uzneseniu nie je prípustné odvolanie, a teda žalobca nemá žiadnu zákonnú možnosť brániť sa proti tomuto uzneseniu.

Povinnosť zložiť preddavok na trovy konania môže byť uložená aj v tých konaniach, ktoré sa nachádzajú v štádiu odvolania, resp. aj dovolania. Môže teda nastať situácia, že žalobca bol v konaní pred súdom prvého stupňa v uplatňovaní svojho práva na zaplatenie peňažnej sumy úspešný, avšak žalovaný až v odvolacom konaní, ktoré začalo prebiehať po 1. januári 2012, navrhne, aby súd uložil žalobcovi povinnosť podľa § 141a Občianskeho súdneho poriadku a súd takúto povinnosť uložiť musí. Nie je vylúčené, že práve majetnejší žalovaní (rôzne korporácie, poisťovne, banky a pod.), ale napr. aj štát či obec, ktorí povinnosť zloženia preddavku nemajú (nakoľko sú z aplikácie § 141a vyňatí, keďže ich majetkové pomery nemožno usporiadať podľa osobitného predpisu o konkurznom konaní), budú § 141a využívať na to, aby sa zbavili „nepohodlných“ žalôb, nakoľko sú si vedomí, že bežný žalobca nebude mať dostatok prostriedkov na zloženie preddavku na trovy konania a konanie tak bude musieť byť zastavené. So zastavením konania z dôvodu nezaplatenia preddavku na trovy konania žalobcom následne súvisí povinnosť žalobcu nahradiť žalovanému dovedy vzniknuté trovy konania, nakoľko konanie bolo zastavené z dôvodu, ktorý zaviniť práve žalobca neuhradením uloženej povinnosti zložiť preddavok na trovy konania (§ 146 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku).

Zásah do práv účastníka konania na strane žalobcu spoločnou aplikáciou § 141a a § 372u Občianskeho súdneho poriadku vidím tiež v tom, že žalobca už v konaní, ktoré bolo začaté a v ktorom už bolo vytýčené prvé pojednávanie, nemá možnosť riešiť svoju

procesnú situáciu tým, že vezme podanú žalobu späť. Po vytýčení prvého pojednávania je späťvzatie žaloby žalobcom a následné zastavenie konania súdom viazané na súhlas žalovaného. Bolo by nelogické, aby žalovaný, ktorý podá návrh na uloženie povinnosti na zloženie preddavku na trovy konania, vedomý si pravdepodobnej nemožnosti splnenia tejto povinnosti, následne súhlasil so zastavením konania z dôvodu späťvzatia žaloby žalobcom. Naopak, v takomto prípade si žalovaný s najväčšou pravdepodobnosťou počká na zastavenie konania z dôvodu nesplnenia preddavkovej povinnosti, pričom následne mu budú žalobcom nahradené trovy konania.».

Generálny prokurátor v návrhu nepoprel ústavné právo zákonodarcu prijímať na základe skutočností vyplývajúcich z aplikačnej praxe zmenu podmienok vzťahujúcich sa na konanie. Zdôraznil však, že *«musí prihliadať na to, či zmena alebo sprísnenie podmienok znamená zásah do existujúcich právnych vzťahov, akým spôsobom a v akom rozsahu. Ústavný súd už vyslovil, že zákonodarca môže výnimočne uplatniť retroaktívne ustanovenia na úpravu nových (existujúcich) právnych stavov, pričom v takomto prípade musí preukázať „závažné dôvody všeobecné záujmu, ktoré si môžu vyžiadať alebo odôvodniť prelomenie zásady zákazu spätnej pôsobnosti v prospech slobodnej tvorby právnej úpravy zo strany zákonodarcu“ (PL. ÚS 3/00, PL. ÚS 28/00).».*

Generálny prokurátor bol toho názoru, že namietaná právna úprava neobsahuje také závažné dôvody, ktoré by takýto zásah ústavne konformným spôsobom legitimovali. S poukazom na uvedené skutočnosti vyjadril generálny prokurátor názor, že *„namietaná právna úprava je v rozpore s Ústavou Slovenskej republiky z dôvodu, že nerešpektuje princíp právnej istoty ako základný princíp materiálneho právneho štátu a neprípustným a neodôvodneným spôsobom retroaktívne zasahuje do práv účastníkov občianskeho súdneho konania“*, a žiadal, aby ústavný súd vydal tento nález:

„§ 141a v spojení s § 372u zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov nie je v súlade s čl. 1 ods. 1 a čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky.“

2. Okresný súd v návrhu na začatie konania o súlade právnych predpisov podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) ústavy a podľa § 18 ods. 1 písm. d) zákona o ústavnom súde navrhol vysloviť nesúlad poslednej vety ustanovenia § 141a ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku s ústavou, a to pre jeho rozpor s čl. 46 ods. 1 ústavy.

Podľa právneho názoru okresného súdu „zásadný rozpor je daný skutočnosťou, že žalobcovi v občianskom súdnom konaní (pokiaľ nie je v plnom rozsahu oslobodený od povinnosti platiť súdne poplatky), ktorý nedisponuje dostatočnou finančnou hotovosťou na zloženie trov preddavku (5 % z hodnoty predmetu sporu) a teda nemôže a neuhradí preddavok na trovy konania žalovaného, pri následnej aplikácii spornej poslednej vety § 141a ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku, t. j. zastavenie konania, je odopreté jeho ústavné právo na súdnu ochranu dané čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky“.

S ohľadom na uvedené okresný súd navrhol, aby ústavný súd vydal tento nález:

„Ustanovenia § 141a ods. 1 posledná veta Zákona č. 99/1963 Zb. (Občiansky súdny poriadok) nie sú v súlade s ustanovením čl. 46 ods. 1 Zákona č. 460/1992 Zb. (Ústava Slovenskej republiky).“

Ústavný súd následne vyzval príslušné orgány na základe ustanovenia § 29 ods. 3 a § 39 ods. 1 a 2 zákona o ústavnom súde na vyjadrenie a zaujatie písomného stanoviska k návrhu generálneho prokurátora.

3. Generálny prokurátor podaním č. k. 1 GÚp 8/13/1000-10 oznámil ústavnému súdu, že súhlasí s upustením od ústneho pojednávania v predmetnej veci.

4. Najvyšší súd sa vyjadrením č. k. KP 3/2015-24, Cpj 14/2015 pripojil k vyjadreniu generálneho prokurátora vzťahujúcemu sa na problematickú aplikáciu § 141a v spojení s § 372u Občianskeho súdneho poriadku a na s ňou spojený zásah do práv účastníkov konania na strane žalobcu v konaniach, ktoré boli začaté podľa znenia Občianskeho súdneho poriadku platného a účinného pred 1. januárom 2012. Najvyšší súd sa stotožnil s názorom generálneho prokurátora, že povinnosť zloženia preddavku na trovy konania by

mala byť ukladaná iba v konaniach, ktoré boli začaté pred 1. januárom 2012, ako aj so záverom generálneho prokurátora o povinnosti súdu konať na návrh, ako to vyplýva zo znenia § 141a Občianskeho súdneho poriadku a neexistencie zákonnej možnosti žalobcu brániť sa proti uzneseniu, ktorým mu bola uložená povinnosť zložiť preddavok na trovy konania.

Najvyšší súd vo vyjadrení uviedol, že *„samotné znenie § 141a O.s.p., zavedené do procesného poriadku novelou účinnou od 1. januára 2012 (zákon č. 388/2011 Z. z.) so sebou prinieslo viac aplikačných problémov a v tomto smere nebolo prínosom. Uvedenému nasvedčuje i tá skutočnosť, že v Civilnom sporovom poriadku, schválenom dňa 21. mája 2015 Národnou radou Slovenskej republiky, ktorý nadobudne účinnosť dňa 1. júla 2016 sa táto právna úprava nenachádza.“*

S poukazom na uvedené najvyšší súd zastával názor, že návrh na začatie konania podľa § 125 ods. 1 písm. a) ústavy o súlade § 141a v spojení s § 372u Občianskeho súdneho poriadku s čl. 1 ods. 1 a čl. 2 ods. 2 ústavy, ktorý podal generálny prokurátor, je opodstatnený.

Najvyšší súd zároveň vo svojom vyjadrení ústavnému súdu oznámil, že súhlasí s upustením od ústneho pojednávania v predmetnej veci.

5. Ministerstvo spravodlivosti stanoviskom č. 41097/2015/21 ústavnému súdu oznámilo, že s podaným návrhom generálneho prokurátora sa nestotožňuje, a navrhlo, aby ústavný súd vo svojom náleze vyslovil, že napadnuté ustanovenia sú v súlade s ustanoveniami ústavy.

Ministerstvu spravodlivosti sa návrh generálneho prokurátora javí ako nedôvodný, a to: *„... nedôvodný vo vzťahu k § 372u OSP, keďže navrhovateľ sa dovoľáva absencie ustanovenia, ktoré by riešilo na báze lex specialis prechodne právne vzťahu vo vzťahu k použitiu § 141a OSP, pričom návrh na vyslovenie ústavnej nesúladnosti nemôže smerovať voči ustanoveniu, ktoré v zákone absentuje;*

... nedôvodný vo vzťahu k § 141a OSP, keďže uvedené ustanovenie ako také nezakladá ústavný nesúlad s vymenovanými článkami Ústavy SR a návrhu nemožno vyhovieť za stavu, že sa navrhuje vyslovenie nesúladu oboch ustanovení, pričom čo i len jedno z nich nespĺňa atribúty ústavnej súladnosti“, čo ministerstvo spravodlivosti odôvodnilo takto:

«Vo vzťahu k ust. § 372u OSP je potrebné predovšetkým uviesť, že ide o štandardné prechodné ustanovenie procesnoprávneho charakteru, ktoré zákonodarca spravidla používa pri novelizácii noriem kódexu civilného procesného práva. Vlastná konštrukcia prechodného ustanovenia je daná povahou procesnoprávnych noriem, pričom je potrebné zvýrazniť, že podľa základných aplikačných zásad procesného práva by súd procesnoprávne normy účinné v čase, kedy súdne konanie prebieha, aplikoval aj v prípade, ak by prechodné ustanovenie § 372u OSP nebolo do predmetného právneho predpisu vôbec inkorporované. Aj v tomto zmysle je otázny zmysel a význam ústavnoprávneho spochybňovania prechodného ustanovenia zákona. Ak by aj Ústavný súd SR potenciálnemu návrhu na vyslovenie protiústavnosti § 372u OSP vyhovel, nevznikla by ani potreba, aby zákonodarca v lehote 6 mesiacov vykonal legislatívnu úpravu cit. prechodného ustanovenia. Aj z uvedeného možno ustáliť iba marginálnu spornosť ust. § 372u OSP vo vzťahu k namietaniu jeho údajnej protiústavnosti. Na strane druhej platí aj opačný výklad samotná existencia § 372u OSP a jeho účinky, ktoré by nastali aj v prípade jeho absencie, nie je dôvodom na vyhlásenie protiústavnosti § 141a OSP per se, keďže návrhom na ústavný súd sa nespochybňuje ústavnosť štandardného pôsobenia ustanovenia § 141a...

... ÚS však nie je „pozitívnym zákonodarcom“, a preto nemá oprávnenie zavádzať do právnej úpravy nové prechodné ustanovenia, ktoré by špecificky riešili uplatňovanie tohto „nového“ procesného inštitútu v prebiehajúcich konaniach. Okrem toho je potrebné poukázať na to, že návrh GP v tejto veci týkajúcej sa údajných nedostatkov prechodných ustanovení právnej úpravy je podaný po viac ako troch rokoch od jej účinnosti.»

Vo vecnej rovine ministerstvo spravodlivosti ďalej uviedlo, že «v procesnom práve je potrebné retroaktivitu vnímať odlišne od jej vnímania pri hmotnoprávnych normách, ktoré priamo zakladajú menia alebo rušia subjektívne práva fyzických a právnických osôb. Ako už ÚS konštatoval v minulosti „K definujúcim znakom právneho štátu patrí aj zákaz

retroaktivity právnych noriem, ktorý je významnou demokratickou zárukou ochrany práv a právnej istoty (PL. ÚS 16/95). Nie každá retroaktivita je však nezlučiteľná s princípmi, na ktorých je budovaný právny štát. V teórii a praxi sa rozlišuje tzv. pravá a nepravá spätná účinnosť (retroaktivita) právnych predpisov. Význam tohto rozlišovania je založený na skutočnosti, že pokiaľ sa pravá retroaktivita v zásade odmieta ako nezlučiteľná s obsahom princípu štátu, nepravá retroaktivita sa akceptuje ako prípustný nástroj na dosiahnutie ustanovených a dostatočne významných cieľov verejnej moci. Pri pravej retroaktivite zákonodarca v novom právnom predpise neuzná práva alebo povinnosti založené právnymi skutočnosťami, ktoré sa ako právne skutočnosti uznávali na základe skoršieho (predchádzajúceho) právneho predpisu. O pravú retroaktivitu ide napr. vtedy, keď neskorší právny predpis so spätnou účinnosťou (s dopadom do minulosti) upravuje vzťahy, ktoré vznikli v minulosti. V dôsledku toho nastáva stav, v rámci ktorého účinnosť neskoršieho právneho predpisu nastáva skôr ako jeho platnosť (skôr, než začal existovať). Pri nepravej retroaktivite zákonodarca uznáva právne skutočnosti, na základe ktorých podľa predchádzajúcej právnej normy došlo k vzniku určitých právnych vzťahov. O nepravú retroaktivitu môže ísť napriek tomu, že zákonodarca prípadne novým právnym predpisom zároveň s účinnosťou do budúca prinesie určité zmeny aj tých práv (alebo povinností), ktoré vznikli za platnosti skoršieho zákona. Nepravá retroaktivita teda nebráni zákonodarcovi novou právnou úpravou vstúpiť aj do tých právnych vzťahov, ktoré vznikli na základe skôr prijatej právnej normy a meniť ich režim. Za prípustné sa považuje, pokiaľ nová právna úprava (uznávajúc práva a povinnosti nadobudnuté podľa skoršieho právneho predpisu) zavádza do budúca nový režim a mechanizmus (procedúru) uplatnenia týchto práv alebo pokiaľ právam nadobudnutým za skoršej právnej úpravy priznáva odo dňa účinnosti neskoršej právnej úpravy nový obsah. V konečnom dôsledku nepôsobí nepravá retroaktivita do minulosti. Akceptuje stav, ktorý nastal za skôr platnej a účinnej právnej úpravy, tento stav ale rieši až v čase účinnosti novej právnej úpravy. Podľa Uznesenia Najvyššieho súdu SR z 29. 6. 2010, sp. zn. 4Cdo 98/2010: „Pri pravej retroaktivite zákonodarca v novom právnom predpise neuzná práva alebo povinnosti založené právnymi skutočnosťami, ktoré sa ako právne skutočnosti uznávali na základe skoršieho (predchádzajúceho) právneho predpisu. O pravú retroaktivitu ide napr. vtedy, keď neskorší právny predpis so spätnou účinnosťou (s dopadom do minulosti) upravuje vzťahy, ktoré

vznikli v minulosti. V dôsledku toho nastáva stav, v rámci ktorého účinnosť neskoršieho právneho predpisu nastáva skôr ako jeho platnosť (skôr, než začal existovať). ... Pri nepravnej retroaktivite zákonodarca uznáva právne skutočnosti, na základe ktorých podľa predchádzajúcej právnej normy došlo k vzniku určitých právnych vzťahov. O nepravú retroaktivitu môže ísť napriek tomu, že zákonodarca prípadne novým právnym predpisom zároveň s účinnosťou do budúca prinesie určité zmeny aj tých práv (alebo povinností), ktoré vznikli za platnosti skoršieho zákona. Nepravá retroaktivita teda nebráni zákonodarcovi novou právnou úpravou vstúpiť aj do tých právnych vzťahov, ktoré vznikli na základe skôr prijatej právnej normy a meniť ich režim. Za prípustné sa považuje, pokiaľ nová právna úprava (uznávajúc práva a povinnosti nadobudnuté podľa skoršieho právneho predpisu) zavádza do budúca nový režim a mechanizmus (procedúru) uplatnenia týchto práv alebo pokiaľ právam nadobudnutým za skoršej právnej úpravy priznáva odo dňa účinnosti neskoršej právnej úpravy nový obsah. V konečnom dôsledku nepôsobí nepravá retroaktivita do minulosti. Akceptuje stav, ktorý nastal za skôr platnej a účinnej právnej úpravy, tento stav ale rieši až v čase účinnosti novej právnej úpravy. “».

Ministerstvo spravodlivosti vyslovilo názor, že zákonodarca v danom prípade nevstúpil do subjektívnych práv nadobudnutých niektorým z účastníkov občianskeho súdneho konania, a to, čo mohol zasiahnuť, sú zrejme len očakávania účastníkov konania. Podľa názoru ministerstva spravodlivosti však v danom prípade nejde ani o legitímne očakávania účastníkov konania, keďže nemožno očakávať, že právna úprava týkajúca sa procesu uplatňovania subjektívnych práv nemôže byť zmenená. Ako k tomu ministerstvo spravodlivosti uviedlo, «„legitímne“ očakávania účastníkov konania, pokiaľ ide o inštitút preddavku na trovy konania, pritom oslabujú aj ďalšie okolnosti a síce, že ide o inštitút formálne nový, avšak jeho výsledok bol dosiahnuteľný aj za predchádzajúcej právnej úpravy. Žalobca aj bez právnej úpravy v § 141a OSP mohol rovnaký výsledok dosiahnuť použitím ustanovenia § 74 OSP (predbežné opatrenie) a v sporoch s cudzím prvkom prostredníctvom ustanovenia § 51 zákona č. 97/1963 Zb. o medzinárodnom práve súkromnom a procesnom, ktorý je súčasťou tohto predpisu s veľmi podobnou dikciou ako ustanovenie § 141a OSP („súd uloží“) od jeho prijatia v roku 1963.».

Podľa mienky ministerstva spravodlivosti z uvedeného plynie „*absencia porušenia nadobudnutých subjektívnych práv a racionálnych očakávaní, a to v kontexte nepoužiteľnosti teórie ochrany nadobudnutých práv. V súvislosti s aplikáciou konceptu dobrej viery a racionálnych očakávaní tak dávame do pozornosti, že v prípade aplikácie namietaných ustanovení OSP absentuje prítomnosť nadobudnutých subjektívnych práv, vo vzťahu ku ktorým by sa malo aplikovať proporciálne posudzovanie pôsobenia namietanej retroaktivity právnej úpravy. Inak povedané, nemôže obstať ani argument retroaktívneho zásahu do získaných a nadobudnutých práv, keďže s podaním návrhu na začatie konania pred súdom sa nespája nijaké subjektívne právo, ktoré by mohlo byť dotknuté uplatnením aplikácie nových procesných pravidiel pre súdne konanie odlišných od procesných pravidiel, za účinnosti ktorých bol návrh na súd vo veci podaný (k tomu porov. aj nález Ústavného súdu SR sp. zn. PL. ÚS 10/04-27 z 6. februára 2008 v časti argumentácie pôsobenia retroaktivity k subjektívnym právam, ktoré subjektom neboli nadobudnuté).*

... Očakávania účastníka konania v neposlednom rade oslabuje tiež skutočnosť, že už pri podaní žaloby musí zvažovať tú okolnosť, že v prípade procesného neúspechu bude musieť žalobcovi nahradiť trovy konania. Nemožno vychádzať zo skutočnosti, že žalobca pri podaní žaloby už predpokladá, že prípadné trovy konania nebude v skutočnosti musieť reálne žalovanému zaplatiť (napádaná právna úprava takejto úvahe žalobcu efektívne bráni).“.

V súvislosti so zavedením samotného § 141a do Občianskeho súdneho poriadku ministerstvo spravodlivosti poukázalo na dôvodovú správu zákona, ktorým sa menil a dopĺňal Občiansky súdny poriadok. Podľa názoru ministerstva spravodlivosti «*ako možno vyvodiť z odôvodnenia pozmeňujúceho návrhu Ústavnoprávneho výboru Národnej rady Slovenskej republiky normatívnou motiváciou zákonodarcu bolo poskytnúť ochranu účastníkom súdneho konania pred šikanóznymi návrhmi na začatie súdneho konania, ktoré v niektorých prípadoch plnia dokonca funkciu prostriedku procesného nátlaku a metód vymáhania pohľadávky s vedomím, že prípadné trovy konania nebudú od „iniciátora“ súdneho procesu reálne vymožitelné. Nie je tak zriedkavé, že neraz účelovo vyvolané súdne konanie iniciuje zahraničná právnická osoba, v prípade ktorej existuje iba minimálna šanca na vymoženie trov konania, ak bude úspešná obrana odporcu. Pritom pri náhrade trov*

konania v prospech odporcu môže ísť – s ohľadom na hodnotu predmetu sporu – o povinnosť náhrady trov v značnej výške. V predmetnom legislatívnom opatrení preto možno pozorovať reflexiu základných zásad občianskeho súdneho konania (§ 1 OSP) s dôrazom na poskytnutie ochrany účastníkovi konania pred účelovo vyvolaným súdnym konaním, a to formou štandardného procesného inštitútu preddavkovej povinnosti pri sporoch, predmetom ktorých je uplatnenie práva na zaplatenie značnej peňažnej sumy. Preddavková povinnosť účastníka konania nie je v súdnom konaní pritom ničím neobvyklým, do pozornosti dávame napríklad ust. § 141 ods. 1 OSP.».

V závere svojho stanoviska ministerstvo spravodlivosti stručne poukázalo na otázku odvolania sa proti rozhodnutiu o zložení preddavku, na otázku hľadiska oslobodenia od súdnych poplatkov a zastavenia odvolacieho konania podľa § 141a Občianskeho súdneho poriadku.

Ministerstvo spravodlivosti zároveň ústavnému súdu oznámilo, že súhlasí, aby ústavný súd upustil od ústneho pojednávania v predmetnej veci.

6. Národná rada vo vyjadrení č. PREDS-297/2015 uviedla:

«Odôvodnenie návrhu generálneho prokurátora Slovenskej republiky je založené na porušení princípu zákazu retroaktivity právnych predpisov. Právna teória rovnako ako aj ústavný súd rozlišuje medzi pravou retroaktivitou a nepravou retroaktivitou.

K otázke pravej retroaktivity sa ústavný súd vyjadril vo viacerých svojich nálezočoch, okrem iného aj nasledovne: „Problém retroaktivity sa prekrýva s teóriou nadobudnutých práv (iura quaesita) alebo s ňou celkom splyva. Teória nadobudnutých práv spočíva v zdôvodnení neprípustnosti takej situácie, aby práva, ktoré niekto nadobudol podľa zákona, mu boli dodatočne a so spätnou účinnosťou odňaté neskorším zákonom, t. j. aby so spätnou účinnosťou bol dodatočne v neprospech niekoho zmenený uzavretý právny stav, resp. dôvod vychádzajúci z tohto právneho stavu.“ (PL. ÚS 3/00). Na základe uvedeného možno len opätovne konštatovať, že pravá retroaktivita je všeobecne neprípustná a je v rozpore s čl. 1 ods. 1 ústavy. V tejto súvislosti je potrebné poukázať na skutočnosť, že podstata princípu zákazu retroaktivity spočíva v tom, že na základe neskoršej právnej

normy nemôže byť zrušené právo, ktoré nadobudol jeho nositeľ pred účinnosťou tejto právnej normy. Z tohto pohľadu je potrebné postupovať aj pri analýze namietaného ustanovenia § 141a v spojení s § 372u Občianskeho súdneho poriadku. Je potrebné najmä identifikovať, ktoré „právo alebo právny vzťah“ by potencionálne mohlo byť dotknuté retroaktívnou právnou normou. Na základe takejto analýzy možno konštatovať, že jediným právom, ktoré je dotknuté predmetnými ustanoveniami, je právo navrhovateľa na súdnu ochranu. Právo podať žalobu vytvára právny vzťah medzi navrhovateľom a súdom, pričom tento právny vzťah, ktorý vznikol pred účinnosťou zákona č. 388/2011 Z. z., ostáva zachovaný aj po nadobudnutí účinnosti novej právnej úpravy (1. január 2012), pričom nová právna úprava ho neruší, t. j. začaté súdne konanie pokračuje. Na základe uvedeného je preto možné jednoznačne konštatovať, že v tomto prípade ustanovenie § 141a v spojení s § 372u Občianskeho súdneho poriadku nevykazuje znaky pravej retroaktivity.

Ďalej je potrebné posúdiť otázku nepravej retroaktivity napadnutých ustanovení. K otázke nepravej retroaktivity sa ústavný súd takisto vyjadril viackrát: „Za nepravú retroaktivitu považuje stav, v ktorom nová právna úprava nevytvára žiadne právne účinky smerujúce pred deň nadobudnutia účinnosti, avšak kvalifikuje tie právne úkony, ku ktorým došlo ešte pred nadobudnutím jej účinnosti, v dôsledku čoho môže dôjsť k zmene alebo zrušeniu tých právnych účinkov, ktoré boli predtým späté s ich uzavretím (PL. ÚS 38/99). O nepravú retroaktivitu ide aj v prípade, ak zákon uzná skutkové podstaty alebo právne skutočnosti, ktoré vznikli počas účinnosti skoršieho zákona, súčasne však prináša určité zmeny právnych následkov, ktoré s nimi súvisia, pokiaľ tieto právne následky v čase nadobudnutia účinnosti tohto nového zákona ešte nenastali“ (PL. ÚS 3/00). Nadväzujúc na predošlú analýzu možno konštatovať, že právny vzťah medzi navrhovateľom a súdom zostáva v platnosti po účinnosti novej právnej úpravy, zároveň však táto nová právna úprava tomuto vzťahu „priradzuje následky“ vo forme novej povinnosti zaplatiť preddavok na trovy konania, ak to navrhne odporca. V tomto prípade teda ide o nepravú retroaktivitu. Nepravá retroaktivita nie je všeobecne povolená ale ani ju nemožno jednoznačne kvalifikovať ako protiústavnú ako v prípade pravej retroaktivity. Ústavný súd nepravú retroaktivitu „nepovažuje za štandardný vstup do existujúcich právnych vzťahov“, z čoho je možné vyvodiť záver, že je za určitých podmienok prípustná, ale zákonodarca „musí preukázať závažné dôvody, ktoré si môžu vyžiadať alebo odôvodniť prelomenie zásady

zákazu spätnej pôsobnosti v prospech slobodnej tvorby právnej úpravy zo strany zákonodarcu.“ (PL. ÚS 3/00). K existencii závažných dôvodov, de facto verejného záujmu, ktorý „ospravedlňuje“ nepravú retroaktivitu, sa vyjadril ústavný súd nasledovne: „Keďže ochrana dôvery v určitý právny stav musí byť vecne zdôvodnená, ani princíp právneho štátu nechráni občana pred každou subjektívne chápanou stratou dôvery alebo pred každým sklamaním.“ (PL. ÚS 6/04). K problematike opodstatnenosti verejného záujmu na spätné pôsobenie právnej normy, avšak výlučne vo forme nepravnej retroaktivity, je preto potrebné pristupovať individuálne v každom jednom prípade.

K ustanoveniu § 141a Občianskeho súdneho poriadku uvádzame, že obdobné ustanovenie už nie je súčasťou nových kódexov schválených 21. mája 2015, ktoré od 1. júla 2016 nahradia zákon č. 99/1963 Zb.

K otázke zákazu nepravnej retroaktivity je potrebné pristupovať citlivo aj z toho dôvodu, že pri generálnej aplikácii takéhoto zákazu by bola podstatne sťažená, ak nie znemožnená normotvorná činnosť v prípade objektívnej potreby upraviť existujúce právne vzťahy novým spôsobom, čím by došlo k nemožnosti zmeny existujúceho stavu v záujme právnej istoty.»

Národná rada zároveň ústavnému súdu oznámila, že súhlasí, aby ústavný súd upustil od ústneho pojednávania v predmetnej veci.

IV.

Znenie napadnutej právnej úpravy a dotknutých článkov ústavy

Podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia proti nemu. Rozsudok musí byť vyhlásený verejne, ale tlače a verejnosť môžu byť vylúčené buď po dobu celého, alebo časti procesu v záujme mravnosti, verejného poriadku alebo národnej bezpečnosti v demokratickej spoločnosti, alebo keď to vyžadujú záujmy maloletých alebo ochrana súkromného života účastníkov

alebo, v rozsahu považovanom súdom za úplne nevyhnutný, pokiaľ by, vzhľadom na osobitné okolnosti, verejnosť konania mohla byť na ujmu záujmom spoločnosti.

Podľa čl. 1 ods. 1 ústavy Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát. Neviaže sa na nijakú ideológiu ani náboženstvo.

Podľa čl. 2 ods. 2 ústavy štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.

Podľa čl. 46 ods. 1 ústavy každý sa môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky.

Podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) ústavy ústavný súd rozhoduje o súlade zákonov s ústavou, s ústavnými zákonmi a s medzinárodnými zmluvami, s ktorými vyslovila súhlas Národná rada Slovenskej republiky a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom.

Podľa § 141a ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku navrhovateľovi, u ktorého nie sú splnené predpoklady na oslobodenie od súdnych poplatkov podľa § 138 v celom rozsahu a ktorý uplatňuje právo na zaplatenie peňažnej sumy prevyšujúcej 400-násobok životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu, súd na návrh odporcu uloží, aby v lehote nie dlhšej ako 60 dní zložil preddavok na trovy konania. Na zloženie preddavku podľa prvej vety vyzve súd súčasne s uložením povinnosti navrhovateľovi v rovnakej lehote aj odporcu. Povinnosť zložiť preddavok na trovy konania nemá účastník, ktorého majetkové pomery ako dlžníka nemožno usporiadať podľa osobitného predpisu o konkurznom konaní. Ak navrhovateľ preddavok na trovy konania v určenej lehote nezloží a odporca, ktorý má povinnosť preddavok zložiť, ho zložil, alebo odporcom je účastník, ktorého majetkové pomery ako dlžníka nemožno usporiadať podľa osobitného predpisu o konkurznom konaní, súd konanie v lehote 15 dní od uplynutia lehoty na zloženie preddavku na trovy konania zastaví.

Podľa § 141a ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku výška preddavku podľa odseku 1 je päť percent z peňažnej sumy uplatňovanej navrhovateľom, pričom na príslušenstvo sa neprihliada.

Podľa § 141a ods. 3 Občianskeho súdneho poriadku o zloženom preddavku na trovy konania rozhodne súd v lehote 15 dní od právoplatnosti rozhodnutia vo veci samej alebo rozhodnutia, ktorým sa končí konanie; preddavok sa vždy použije najskôr na náhradu trov podľa § 148 ods. 1. Povinnosť zložiť preddavok na trovy konania nenahrádza povinnosť podľa § 141.

Podľa § 141a ods. 4 Občianskeho súdneho poriadku ak je na jednej strane sporu účastníkov viac a každý z nich koná samostatne, uloží súd zložiť preddavok na trovy konania každému z nich, inak spoločne a nerozdielne.

Podľa § 202 ods. 3 písm. q) Občianskeho súdneho poriadku odvolanie nie je prípustné proti uzneseniu, ktorým sa rozhodlo o povinnosti zložiť preddavok na trovy konania podľa § 141a.

Podľa § 372u Občianskeho súdneho poriadku na konania začaté do 31. decembra 2011 sa použijú predpisy účinné od 1. januára 2012.

V.

Východiská a právne závery rozhodnutia

1. Národná rada 19. októbra 2011 prijala zákon č. 388/2011 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej len „zákon č. 388/2011 Z. z.“).

Článkom I novelizačným bodom 26 zákona č. 388/2011 Z. z. bol do Občianskeho súdneho poriadku za § 141 vložený nový § 141a, ktorý znel:

„(1) Navrhovateľovi, u ktorého nie sú splnené predpoklady na oslobodenie od súdnych poplatkov podľa § 138 v celom rozsahu a ktorý uplatňuje právo na zaplatenie peňažnej sumy prevyšujúcej 400-násobok životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu, súd na návrh odporcu uloží, aby v lehote nie dlhšej ako 60 dní zložil preddavok na trovy konania. Na zloženie preddavku podľa prvej vety vyzve súd súčasne s uložením povinnosti navrhovateľovi v rovnakej lehote aj odporcu. Povinnosť zložiť preddavok na trovy konania nemá účastník, ktorého majetkové pomery ako dlžníka nemožno usporiadať podľa osobitného predpisu o konkurznom konaní. Ak navrhovateľ preddavok na trovy konania v určenej lehote nezloží a odporca, ktorý má povinnosť zložiť preddavok ho zložil, súd konanie v lehote 15 dní od uplynutia lehoty na zloženie preddavku na trovy konania zastaví.

(2) Výška preddavku podľa odseku 1 je päť percent z peňažnej sumy uplatňovanej navrhovateľom, pričom na príslušenstvo sa neprihliada.

(3) O zložení preddavku na trovy konania rozhodne súd v lehote 15 dní od právoplatnosti rozhodnutia vo veci samej alebo rozhodnutia, ktorým sa končí konanie; preddavok sa vždy použije najskôr na náhradu trov podľa § 148 ods. 1. Povinnosť zložiť preddavok na trovy konania nenahrádza povinnosť podľa § 141.

(4) Ak je na jednej strane sporu účastníkov viac a každý z nich koná samostatne, uloží súd zložiť preddavok na trovy konania každému z nich, inak spoločne a nerozdielne.“

Článkom I novelizačným bodom 48 zákona č. 388/2011 Z. z. bolo do § 202 ods. 3 Občianskeho súdneho poriadku vložené nové písmeno q), ktoré znie:

„q) sa rozhodlo o povinnosti zložiť preddavok na trovy konania podľa § 141a.“

Článkom I novelizačným bodom 65 zákona č. 388/2011 Z. z. bol do Občianskeho súdneho poriadku za § 372t vložený nový § 372u, ktorý znie:

„Na konania začaté do 31. decembra 2011 sa použijú predpisy účinné od 1. januára 2012.“

Ustanovenie § 141a Občianskeho súdneho poriadku bolo následne novelizované zákonom č. 335/2014 Z. z. o spotrebiteľskom rozhodcovskom konaní a o zmene a doplnení

niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, a tak v súčasnosti platná a účinná úprava ustanovenia § 141a Občianskeho súdneho poriadku znie:

„(1) Navrhovateľovi, u ktorého nie sú splnené predpoklady na oslobodenie od súdnych poplatkov podľa § 138 v celom rozsahu a ktorý uplatňuje právo na zaplatenie peňažnej sumy prevyšujúcej 400-násobok životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu, súd na návrh odporcu uloží, aby v lehote nie dlhšej ako 60 dní zložil preddavok na trovy konania. Na zloženie preddavku podľa prvej vety vyzve súd súčasne s uložením povinnosti navrhovateľovi v rovnakej lehote aj odporcu. Povinnosť zložiť preddavok na trovy konania nemá účastník, ktorého majetkové pomery ako dlžníka nemožno usporiadať podľa osobitného predpisu o konkurznom konaní. Ak navrhovateľ preddavok na trovy konania v určenej lehote nezloží a odporca, ktorý má povinnosť preddavok zložiť, ho zložil, alebo odporcom je účastník, ktorého majetkové pomery ako dlžníka nemožno usporiadať podľa osobitného predpisu o konkurznom konaní, súd konanie v lehote 15 dní od uplynutia lehoty na zloženie preddavku na trovy konania zastaví.

(2) Výška preddavku podľa odseku 1 je päť percent z peňažnej sumy uplatňovanej navrhovateľom, pričom na príslušenstvo sa neprihliada.

(3) O zložení preddavku na trovy konania rozhodne súd v lehote 15 dní od právoplatnosti rozhodnutia vo veci samej alebo rozhodnutia, ktorým sa končí konanie; preddavok sa vždy použije najskôr na náhradu trov podľa § 148 ods. 1. Povinnosť zložiť preddavok na trovy konania nenahrádza povinnosť podľa § 141.

(4) Ak je na jednej strane sporu účastníkov viac a každý z nich koná samostatne, uloží súd zložiť preddavok na trovy konania každému z nich, inak spoločne a nerozdielne.“

2. V návrhu na začatie konania o súlade právnych predpisov sa generálny prokurátor domáha vyslovenia nesúlady napadnutých aj už citovaných ustanovení Občianskeho súdneho poriadku s čl. 1 ods. 1 a čl. 2 ods. 2 ústavy.

Návrhom na začatie konania o súlade právnych predpisov generálneho prokurátora bolo napadnuté ustanovenie § 141a v spojení s § 372u Občianskeho súdneho poriadku, a to na základe právneho názoru generálneho prokurátora, v zmysle ktorého spoločnou aplikáciou napadnutých ustanovení Občianskeho súdneho poriadku dochádza k porušeniu

princípu právnej istoty ako imanentnej súčasťi materiálneho právneho štátu, ako aj princípu zákazu retroaktivity právnych noriem.

V návrhu okresného súdu na začatie konania o súlade právnych predpisov, ktoré je spojené s týmto konaním o návrhu generálneho prokurátora na začatie konania o súlade právnych predpisov, sa okresný súd domáha vyslovenia nesúladu poslednej vety ustanovenia § 141a ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku s čl. 46 ods. 1 ústavy.

Ako už ústavný súd v úvode uviedol, z dôvodu, že oboma návrhmi na začatie konania o súlade právnych predpisov sa napáda totožné ustanovenie Občianskeho súdneho poriadku, a so zreteľom na ich právnu súvislosť spojil ústavný súd obe konania na spoločné konanie, v ktorom ich bude posudzovať komplexne, vo vzájomnej korelácii.

V rámci zisťovania historicko-právnych súvislostí uplatnenia napadnutého ustanovenia § 141a Občianskeho súdneho poriadku ústavný súd poukazuje na fakt, že procesné právo poznalo inštitút preddavku na trovy konania ešte pred rokom 1950. Preddavok na trovy konania bol vnímaný ako zabezpečovací inštitút, poskytujúci istý druh ochrany strane sporu pred možnou ujmom (spočívajúcou na strane žalovaného už samotnou skutočnosťou, že bola proti nemu podaná na súde žaloba). Poskytnutie zabezpečenia zo strany žalobcu formou zloženia preddavku na trovy konania však nemohlo čiastočne alebo úplne znemožniť, aby sa žalobca domáhal svojho práva na súde, preto táto požiadavka mohla byť uplatnená iba výnimočne, tam, kde procesné právo uzná, že záujem žalovaného na zabezpečení trov konania, ktoré mu žalobou a účasťou v konaní vzniknú, si zaslúži prednosť pred záujmom žalobcu na uplatnení práva (porov. Hora, V.: Československé civilní právo procesní. I. – III. díl. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 83 – 85). V spojitosti s podaným návrhom generálneho prokurátora a podaným návrhom okresného súdu na začatie konania o súlade právnych predpisov s ústavou považuje ústavný súd za potrebné skúmať tieto maximálne hranice uplatniteľnosti napadnutého ustanovenia Občianskeho súdneho poriadku aj v súčasnosti, a to predovšetkým v kontexte práva na súdnu ochranu garantovaného čl. 46 ústavy.

Podstata základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy spočíva v tom, že každý sa môže domáhať ochrany svojich práv na súde. Tomuto oprávneniu zodpovedá povinnosť súdu nezávisle a nestranne vo veci konať tak, aby bola právu, ktorého porušenie sa namieta, poskytnutá ochrana v medziach zákonov, ktorú tento článok ústavy o základnom práve na súdnu ochranu vykonáva. Do obsahu základného práva na súdnu a inú právnu ochranu patrí aj právo každého na to, aby sa v jeho veci rozhodovalo podľa relevantnej právnej normy, ktorá môže mať základ v platnom právnom poriadku Slovenskej republiky alebo v takých medzinárodných zmluvách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom, ktorý predpisuje zákon. Súčasne má každý právo na to, aby sa v jeho veci vykonal ústavne súladný výklad aplikovanej právnej normy, ktorý predpokladá použitie ústavne súladne interpretovanej platnej a účinnej normy na zistený stav veci. Súčasťou obsahu základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy, resp. práva podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru je aj právo účastníka konania na dostatočné odôvodnenie súdneho rozhodnutia, t. j. aj na také odôvodnenie, ktoré jasne a zrozumiteľne dáva odpovede na všetky právne a skutkovo relevantné otázky súvisiace s predmetom súdnej ochrany, t. j. s uplatnením nárokov a obranou proti takému uplatneniu (porov. uznesenie ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 236/2014 z 1. apríla 2014).

Zmyslom práva na súdnu ochranu je umožniť každému reálny prístup k súdu a tomu zodpovedajúca povinnosť súdu o veci konať. Ak osoba uplatní svoje právo v súlade so zákonom ustanovenými podmienkami, orgány súdnej moci majú povinnosť umožniť každému, aby sa uplatnením práva zaručeného čl. 46 ústavy stal účastníkom konania (porov. nález ústavného súdu sp. zn. II. ÚS 14/01 z 24. augusta 2001). Podľa konštantnej judikatúry ústavného súdu k porušeniu základného práva na súdnu ochranu potom dochádza vtedy, ak by komukoľvek bola odmietnutá možnosť domáhať sa svojho práva na nezávislom a nestrannom súde (porov. uznesenie ústavného súdu sp. zn. IV. ÚS 115/03 z 3. júla 2003).

Je zrejmé, že nemožno považovať za nesúladnú s ústavou a za základné práva porušujúcu takú právnu úpravu, ktorá podmieňuje súdnu alebo inú právnu ochranu uhradením súdneho alebo iného poplatku a následnú nemožnosť domáhať sa ochrany svojho

práva v prípade neuhradenia takéhoto súdneho alebo iného poplatku. Ústava totiž ani vo svojom čl. 46 ods. 1 a ani v žiadnom ďalšom ustanovení právo na bezplatnú súdnu a ani inú právnu ochranu negarantuje. V prípade opaku by za nesúladný s ústavou bolo možné vyhlásiť napr. celý zákon Slovenskej národnej rady č. 71/1992 Zb. o súdnych poplatkoch a poplatku za výpis z registra trestov v znení neskorších predpisov, resp. zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov (porov. nález ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 38/99 z 23. júna 1999). Obdobne aj Európsky súd pre ľudské práva opakovane zdôrazňuje, že povinnosť zaplatiť súdny poplatok nemôže byť považovaná za také obmedzenie práva na prístup k súdu, ktoré by samo osebe bolo v nesúlade s čl. 6 ods. 1 dohovoru (porov. Kreuz v. Poľsko, sťažnosť z 19. 6. 2001), že z čl. 6 ods. 1 dohovoru nevyplýva právo na bezplatné súdne konanie a že potreby spravodlivého výkonu justície môžu odôvodniť uloženie peňažného obmedzenia na prístup jednotlivca k súdu (porov. Tolstoy-Miloslavsky v. Spojené kráľovstvo, sťažnosť z 13. 7. 1995 a Brualla Goméz de la Torre v. Španielsko, sťažnosť z 19. 12. 1997).

Obmedzovanie prístupu k súdu však prichádza do úvahy nielen v úvodnej fáze konania, pri samotnom spoplatňovaní návrhu na začatie konania. Účastník konania môže mať základné právo na prístup k súdu ohrozené aj v ďalších fázach konania pred súdom, a to existenciou povinnosti zložiť preddavok na trovy konania, zakotvené práve v napadnutom ustanovení § 141a Občianskeho súdneho poriadku.

V súvislosti s aplikáciou ustanovenia § 141a Občianskeho súdneho poriadku možno indikovať niekoľko predpokladov, za splnenia ktorých súd rozhodne o povinnosti zložiť preddavok na trovy konania, a to jednak uplatňovanie práva na zaplatenie peňažnej sumy prevyšujúcej 400-násobok životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu, existencia návrhu na rozhodnutie súdu o zložení preddavku na trovy konania a v neposlednom rade samotný predpoklad spočívajúci v subjekte, ktorému túto povinnosť možno uložiť, a to osobu navrhovateľa konania.

V rámci hodnotenia uvedených predpokladov aplikácie ustanovenia § 141a Občianskeho súdneho poriadku vychádzal ústavný súd aj zo spoločnej správy výborov

národnej rady o prerokovaní vládneho návrhu zákona, ktorým sa menil a dopĺňal Občiansky súdny poriadok a ktorým sa menili a dopĺňali niektoré zákony (tlač 455) v druhom čítaní (neskôr prijatý zákon č. 388/2011 Z. z.) z 10. októbra 2011 (ďalej len „spoločná správa výborov“), v ktorej sa v odôvodnení zmeny navrhovaného znenia ustanovenia § 141a uvádza, že *„v sporoch, v ktorých je uplatňovaná vyššia peňažná suma, je strana vystupujúca ako odporca často v situácii, že je voči nej uplatňovaný návrh, ktorý sa javí ako šikanóznny. Odporca platí trovy konania (napr. odmena advokáta) zo sumy, ktorá je voči nemu uplatňovaná s rizikom, že ak bude v bránení práva úspešný, navrhovateľ jej trovy nenahradí, keďže ešte počas konania podľa vývoja konania napr. postúpi pohľadávku na inú osobu, u ktorej nie je zabezpečená vymožiteľnosť tejto pohľadávky. Navrhovaný inštitút preddavkov na trovy konania má za cieľ eliminovať tieto šikanózne návrhy v čo najväčšej miere.“*. Z uvedeného tak možno vyvodit' ratio legis prijatej zmeny.

Ak jedným z predpokladov aplikácie ustanovenia § 141a Občianskeho súdneho poriadku je uplatňovanie práva na zaplatenie peňažnej sumy prevyšujúcej 400-násobok životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu, potom predmetom súdneho konania musí byť vždy peňažný záväzok presahujúci stanovenú hodnotu, a to bez ohľadu na právny titul jeho vzniku. Na roveň sú tak postavené nesplnené zmluvné záväzky, záväzky z bezdôvodného obohatenia alebo záväzky vzniknuté ako zmluvná pokuta, avšak vždy iba záväzky peňažného charakteru nad zákonný limit hodnoty, čím sú spod ustanovenia § 141a Občianskeho súdneho poriadku vylúčené nároky nepeňažného charakteru, a to bez ohľadu na ich hodnotu, ako aj nároky, ktorých hodnota neprevyšuje 400-násobok životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu, a to bez ohľadu na charakter uplatňovaného nároku. Takúto úpravu považuje ústavný súd za kauzistickú, vylučujúcu možnosť zváženia okolností konkrétneho prípadu, evokujúcu jej prijatie pre určitú kategóriu súdnych konaní, čo je v právnom štáte neprípustné. Ústavný súd taktiež zastáva názor, že predmetnou právnou úpravou sa nenaplnil primárny cieľ sledovaný zákonodarcom pri prijímaní napadnutého ustanovenia Občianskeho súdneho poriadku, a to predchádzať šikanóznym návrhom na začatie konania, pretože podľa názoru ústavného súdu môže mať rovnakú mieru spôsobilosti šikanovať odporcu akýkoľvek vznesený procesný nárok, bez ohľadu na jeho výšku či charakter.

Následne, za predpokladu, ak v konaní na zaplatenie peňažnej sumy prevyšujúcej 400-násobok životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu podá odporca návrh na uloženie povinnosti navrhovateľovi zložiť preddavok na trovy konania, z formulácie zákonnej dikcie ustanovenia § 141a Občianskeho súdneho poriadku vyplýva, že súd nemá pri aplikácii tohto inštitútu žiadny priestor na úvahu a po preskúmaní stanovených podmienok a kladnom zistení ich naplnenia je súd povinný účastníkom uložiť povinnosť zložiť preddavok na trovy konania. Ústavný súd na tomto mieste tiež poukazuje na skutočnosť, že kým pri povinnosti zložiť preddavok adresovanej navrhovateľovi používa zákonodarca slovné spojenie uloží, pri adresovaní tej istej povinnosti odporcovi používa zákon slovné spojenie vyzve. Nabáda to k výkladu, že povinnosť zložiť preddavok na trovy konania ukladá súd navrhovateľovi rozhodnutím, ktoré by malo byť vydané vo forme uznesenia, a odporcovi zasiela len výzvu na zaplatenie preddavku, bez nutnosti vydať rozhodnutie, ktorým by mu takúto povinnosť uložil. Ústavný súd je toho názoru, že takýto rozdielny postup pri sledovaní porovnateľných cieľov nie je opodstatnený, a to najmä z dôvodu, že uznesenie s povinnosťou zložiť preddavok na trovy konania adresované navrhovateľovi je exekučným titulom, kým výzva na zloženie preddavku na trovy konania adresovaná odporcovi takýmto exekučným titulom nie je. Takýto exekučný titul a jeho následné vykonávanie v prípade nezaplatenia preddavku na trovy konania sa môže dobrovoľne stať pre navrhovateľa až likvidačným, čím je dotknuté právo na spravodlivý súdny proces. Naproti tomu majetková sféra odporcu, keďže na vymáhanie preddavku od neho neexistuje exekučný titul, zostáva nedotknutá.

Podobne neopodstatneným sa javí znevýhodňovanie navrhovateľov v konaniach o uplatnenom práve na zaplatenie peňažnej sumy prevyšujúcej 400-násobok životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu voči štátu, napr. z titulu náhrady škody. Ak vznikne taká procesná situácia, za ktorej štát môže očakávať neúspech v takomto spore, v súlade s ustanovením § 141a Občianskeho súdneho poriadku je štát oprávnený sa domáhať, aby súd uložil navrhovateľovi povinnosť zložiť preddavok na trovy konania, pričom, vychádzajúc z dikcie zákona, je súd povinný takémuto návrhu vyhovieť. V prípade, ak na strane odporcu stojí subjekt, ktorého majetkové pomery ako dlžníka nemožno

usporiadať podľa osobitného predpisu o konkurznom konaní, takémuto účastníkovi povinnosť na zloženie preddavku na trovy konania nevznikne. V zmysle ustanovenia § 2 zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov sa tento zákon nevzťahuje na usporiadanie majetkových pomerov, o. i. aj štátu. Z uvedených skutočností potom vyplýva, že pokiaľ je účastníkom konania štát, povinnosť na zloženie preddavku na trovy konania mu ako odporcovi (ale ani ako navrhovateľovi) nikdy nevznikne. Právo podať návrh na uloženie povinnosti navrhovateľovi zložiť preddavok na trovy konania mu však ustanovenie § 141a Občianskeho súdneho poriadku aj tak priznáva, čo sa môže javiť ako šikanózne konanie zo strany subjektov ako odporcov, ktorým povinnosť zložiť preddavok na trovy konania nikdy nemôže byť uložená, a pre navrhovateľa zjavne likvidačné.

Ústavný súd taktiež posudzoval dôvodnosť výšky preddavku na trovy konania stanovenú v súlade s ustanovením § 141a ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku vo výške 5 % z peňažnej sumy uplatňovanej navrhovateľom, pričom na príslušenstvo sa neprihliada. Rovnako, ako pri hodnotení kritéria predmetu konania, aj vo vzťahu k výške preddavku na trovy konania absentuje ústavnému súdu jej relevantné zdôvodnenie zo strany zákonodarcu. V súlade s už citovanou spoločnou správou výborov národnej rady pod trovami konania, ktoré má odporca v konaní platiť zo sumy, ktorá sa voči nemu uplatňuje, prezumuje predovšetkým odmenu advokáta. Tá sa vo väčšine prípadov odvíja od ustanovenia § 10 ods. 1 vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 655/2004 Z. z. o odmenách a náhradách advokátov za poskytovanie právnych služieb v znení neskorších predpisov (ďalej len „vyhláška“). Odmena advokáta podľa tejto vyhlášky je konštruovaná ako regresívne kľzavá, t. j. čím vyššia je tarifná hodnota predmetu veci, tým nižšia je tarifná odmena za jeden úkon právnej služby. Pri pohľadávke vo výške 77 832,01 € predstavuje sumu 579,25 €, t. j. 0,74 % uplatnenej pohľadávky, pri pohľadávke vo výške 300 000 € je odmena vo výške 1 024,13 €, t. j. 0,34 % uplatnenej pohľadávky, pri pohľadávke vo výške 1 000 000 € je odmena vo výške 2 425,17 €, t. j. už len 0,24 % uplatnenej pohľadávky, atď. V poslednom prezentovanom prípade by tak zložený preddavok na trovy konania pokryl sumu odmeny advokáta za 20 úkonov právnej služby. Samozrejme, čím je vyššia samotná hodnota veci, tým je vyššia aj konečná suma preddavku

na trovy konania (potenciálne pokrývajúca v niektorých prípadoch omnoho väčší počet úkonov právnej služby, ako môžu byť v konaní vykonané, pretože sa môže stať, že konanie bude ukončené už po vykonaní aj 5 úkonov právnej služby). Disproporcia medzi stanovenou výškou preddavku na trovy konania a položkou odmeny advokáta reprezentujúcou trovy konania je znateľná a v mnohých prípadoch arbitrárna. Ústavný súd k tejto problematike už uviedol, že «zo stabilizovanej judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva vyplýva, že Európsky súd pre ľudské práva za súčasť práva na spravodlivé súdne konanie výslovne považuje aj primeranosť výšky súdneho poplatku, keďže výška poplatku vo svetle okolností konkrétneho prípadu vrátane sťažovateľovej spôsobilosti zaplatiť poplatok a fáza konania, v ktorej došlo k obmedzeniu, predstavujú faktory, ktoré sú... pri určovaní, či osobe bolo dostupné právo na prístup a či sa jej dostalo „vypočutia súdom“... Príliš vysoký súdny poplatok, ktorý znemožňuje poskytnutie súdnej ochrany uplatnenému právu, znamená porušenie ochrany priznanej čl. 6 ods. 1 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd» (porov. nález ústavného súdu sp. zn. IV. ÚS 11/2010 zo 16. 9. 2010 a Kreuz v. Poľsko, sťažnosť z 19. 6. 2001). Ústavný súd si na tomto mieste dovoľuje tiež pripomenúť, že v konaniach, v ktorých je navrhovateľovi uložená povinnosť zložiť preddavok na trovy konania podľa ustanovenia § 141a Občianskeho súdneho poriadku, je tento istý navrhovateľ povinný zaplatiť aj súdny poplatok z návrhu na začatie konania. V súlade s položkou 1 písm. a) prílohy k zákonu Slovenskej národnej rady č. 71/1992 Zb. o súdnych poplatkoch a poplatku za výpis z registra trestov v znení neskorších predpisov je poplatok z hodnoty predmetu sporu (ktorý je určujúci aj pre výpočet preddavku na trovy konania) 6 %, najmenej 16,50 € a najviac 16 596,50 €, v obchodných veciach najviac 33 193,50 €. Týmto svojim základným poplatkom patrí aktuálne Slovenská republika medzi krajiny s najdrahším prístupom k súdu. Napádaná právna úprava ustanovenia § 141a Občianskeho súdneho poriadku sťažuje prístup k súdu každému navrhovateľovi navyše tým, že popri súdnom poplatku je navrhovateľ povinný zaplatiť aj preddavok na trovy konania, čím ešte na začiatku celého súdneho procesu doňho investuje 11 % z uplatnenej pohľadávky, o ktorej navrhovateľ tvrdí, že je oprávnená a ktorú odporca môže bezdôvodne odmietat' uhradiť. Sporná peňažná pohľadávka je tak pre navrhovateľa, ktorý by nemal pripravených ďalších minimálne 11 %

jej nominálnej hodnoty v likvidných prostriedkoch, nedosiahnuteľná. Už len táto samotná skutočnosť je aj podľa názoru ústavného súdu výrazne za hranicou ústavnosti.

Okrem už uvedených predpokladov na použitie ustanovenia § 141a Občianskeho súdneho poriadku poukazuje ústavný súd aj na ďalšiu podmienku, ktorá musí byť s už menovanými podmienkami kumulatívne splnená, a to preskúmanie predpokladu na oslobodenie od súdnych poplatkov v zmysle ustanovenia § 138 Občianskeho súdneho poriadku. V praxi sa stáva, že súd sa pri rozhodovaní o návrhu odporcu na uloženie povinnosti navrhovateľovi zložiť preddavok na trovy konania nevysporiada a neskúma aktuálne majetkové pomery navrhovateľa majúce podstatný vplyv na jemu uloženú povinnosť zložiť preddavok na trovy konania. Rozhodnutie súdu je založené iba na dohadoch, resp. predpokladoch o majetkových pomeroch navrhovateľa, bez akéhokoľvek reálneho skutkového zistenia o týchto skutočnostiach, čo opäť dáva súdu priestor pre svojvoľné obmedzovanie práva navrhovateľa na prístup k súdu. Podľa názoru ústavného súdu „až faktickým (nie iba formálnym) preskúmaním uvedených predpokladov na strane dotknutého účastníka konania môže rezultovať záver o splnení predpokladov na uloženie povinnosti tomuto účastníkovi konania, spočívajúcej v nutnosti zložiť preddavok na trovy konania“ (porov. nález ústavného súdu sp. zn. I. ÚS 112/2012 zo 6. júna 2012).

Už uvedené evokuje, že preddavok na trovy konania neoprávnene bráni vybraným subjektom v prístupe k súdu. Súd pri ukladaní povinnosti zložiť preddavok na trovy konania navrhovateľovi v súlade s ustanovením § 141a Občianskeho súdneho poriadku nemá priestor posudzovať konkrétne okolnosti prejednávaneho prípadu vo vzťahu k podmienkam aplikácie právnej normy, tak ako ani vo vzťahu k výške preddavku. Už tu je vidieť značný odklon od základných kontúr tohto inštitútu v porovnaní s minulosťou. Ako totiž už ústavný súd uviedol, primárna a rozhodujúca má byť fakultatívnosť a výnimočnosť jeho uplatnenia. Ústavný súd na tomto mieste opätovne zdôrazňuje, že nepovažuje za nesúladnú s ústavou takú právnu úpravu, ktorá podmieňuje súdnu alebo inú právnu ochranu uhradením súdneho alebo iného poplatku, akúkoľvek neprimeranosť výšky súdneho alebo iného poplatku však nemožno zamieňať s požiadavkou úhrady akéhokoľvek súdneho alebo iného poplatku. Ústavný súd v súvislosti s inštitútom preddavku na trovy konania v zmysle ustanovenia

§ 141a Občianskeho súdneho poriadku zdôrazňuje „potrebu rešpektovania princípu proporcionality, ktorý vyžaduje, aby zásahy do majetkových práv účastníka konania boli minimalizované na najnižšiu možnú rozumnú mieru, ktorou by vždy mala byť odhadnutá výška budúceho priznaného nároku v rámci náhrady trov konania; nesmie ísť teda iba o mechanické určenie zálohy na trovy konania vo výške 5 % z predmetu konania... . Uvedený princíp vyžaduje zohľadniť tiež osobitosti danej veci“ (porov. nález ústavného súdu sp. zn. I. ÚS 207/2012 z 28. novembra 2012; k všetkým uvedeným záverom ústavného súdu porov. aj závery uvedené v Kotrecová, A. – Grausová, K.: Renesancia preddavku na trovy konania. In: Justičná revue, 65, 2013, č. 4, s. 464 – 476 a Berezňaninová, Ľ.: Štát ako účastník civilného konania. In: Základné zásady v rozhodovacej činnosti súdnej moci. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2014, s. 209 – 223, s ktorými sa ústavný súd stotožnil).

Pre úplnosť treba uviesť, že ak okresný súd rozhodol o návrhu odporcu zložiť preddavok na trovy konania, odvolanie proti takému uzneseniu nie je prípustné podľa § 202 ods. 3 písm. q) Občianskeho súdneho poriadku bez ohľadu na to, či súd takému návrhu vyhovel (celkom alebo sčasti) alebo návrh ako nedôvodný zamietol. V oboch prípadoch ide totiž o rozhodovanie súdu o navrhovateľovej povinnosti (ne)zložiť preddavok na trovy konania podľa ustanovenia § 141a Občianskeho súdneho poriadku a voči tomuto rozhodnutiu zákon výslovne vylučuje možnosť podať odvolanie podľa § 202 ods. 3 písm. q) Občianskeho súdneho poriadku.

Konštrukcia ustanovenia § 202 ods. 3 písm. q) Občianskeho súdneho poriadku je rovnaká ako ustanovenie § 202 ods. 3 písm. g), i), l) a m) Občianskeho súdneho poriadku, keď nie je podstatný spôsob rozhodnutia, ale iba existencia rozhodnutia o návrhu podľa § 141a Občianskeho súdneho poriadku.

Ak by mal zákonodarca v úmysle vylúčiť z odvolacieho prieskumu len určitý spôsob rozhodnutia podľa § 141a Občianskeho súdneho poriadku, ustanovenie § 202 ods. 3 písm. q) Občianskeho súdneho poriadku by skoncipoval rovnako, ako napr. v ustanovení § 202 ods. 3 písm. d), e), j), o) a p) Občianskeho súdneho poriadku, čo sa zreteľne nestalo.

Preto možno konštatovať, že z doslovného (gramatického) výkladu daného ustanovenia odvolanie nie je možné vyvodiť proti žiadnemu uzneseniu, ktorým sa rozhodlo o návrhu na uloženie povinnosti zložiť preddavok na trovy konania podľa § 141a Občianskeho súdneho poriadku.

Iný výklad citovaného ustanovenia preto nemožno uprednostňovať a navyše, bol by v rozpore s princípom rovnosti účastníkov pred súdom, ktorý je inherentným prvkom práva na spravodlivý proces.

Platilo by totiž to, že odvolanie môže podať len neúspešný odporca navrhujúci autoritatívne uloženie povinnosti navrhovateľovi, ktorý sa voči nemu domáha svojho majetkového práva. Navrhovateľ by takéto právo podať odvolanie nikdy nemal, lebo buď by bol zaviazaný zaplatiť preddavok, a vtedy by sa na neho vzťahovala úprava ustanovenia § 202 ods. 3 písm. q) Občianskeho súdneho poriadku, alebo by bol návrh voči nemu zamietnutý, a vtedy by, samozrejme, ako úspešný účastník odvolanie tiež nemohol podať.

V závere k tejto časti je potrebné podotknúť, že uvedená právna úprava § 141a Občianskeho súdneho poriadku stráca platnosť a účinnosť 1. júla 2016, kedy nadobúda účinnosť Civilný sporový poriadok (ďalej len „CSR“), ktorý ruší Občiansky súdny poriadok a ktorý neupravuje povinnosť zložiť preddavok na trovy konania, ale zavádza „len“ preddavok na trovy dôkazu (podľa § 253 CSR ak strana v konaní navrhne vykonanie dôkazu, s ktorým sú spojené výdavky, súd jej môže uložiť povinnosť zložiť preddavok. Ak súd ustanoví znalca a strane nebolo priznané oslobodenie od súdneho poplatku, najneskôr spolu s ustanovením znalca uloží povinnosť zložiť preddavok v rozsahu predpokladaných nákladov znaleckého dokazovania. Ak strana v lehote určenej súdom preddavok nezloží, súd navrhnutý dôkaz nevykoná).

V kontexte už skôr vykonanej analýzy predpokladov na uplatnenie ustanovenia § 141a Občianskeho súdneho poriadku však podľa názoru ústavného súdu nemožnosť navrhovateľa odvolať sa voči rozhodnutiu o jemu uloženej povinnosti zložiť preddavok na trovy konania, a to z hľadiska skutočného naplnenia všetkých podmienok na uloženie

tejto povinnosti v zmysle ustanovenia § 141a Občianskeho súdneho poriadku, dáva evidentne priestor na arbitrárne a svojvoľné rozhodnutia súdov prvého stupňa o návrhu odporcu na uloženie takejto povinnosti.

Na základe uvedeného ústavný súd uzavrel, že § 141a Občianskeho súdneho poriadku nie je v súlade s čl. 46 ods. 1 ústavy.

3. V ďalšej časti posudzoval ústavný súd napadnuté ustanovenie § 141a Občianskeho súdneho poriadku aj z pohľadu jeho pôsobenia v spojení s § 372u Občianskeho súdneho poriadku.

K imanentným znakom právneho štátu neodmysliteľne patrí požiadavka právnej istoty a ochrany dôvery občanov v právny poriadok, súčasťou čoho je aj zákaz spätného (retroaktívneho) pôsobenia právnych predpisov, resp. ich ustanovení. V súlade s nálezom ústavného súdu (sp. zn. PL. ÚS 36/95 z 3. apríla 1996) súčasťou ochrany dôvery občanov v právny poriadok je i zákaz spätného (retroaktívneho) pôsobenia právnych predpisov, resp. ich ustanovení. V podmienkach demokratického štátu, kde vládnu zákony, a nie subjektívne predstavy ľudí, jednoznačne vyplýva záver, že právny predpis, resp. jeho ustanovenia pôsobia iba do budúcnosti, a nie do minulosti. Z tohto všeobecného pravidla je však možné vyvodiť výnimky rôznej povahy a intenzity, odôvodnené mierou ospravedlnenia zásahov do už existujúcich právnych vzťahov, nachádzajúce sa na rozhraní pravej a nepravej retroaktivity.

Ústavný súd sa vzťahmi pravej a nepravej retroaktivity právnych predpisov už niekoľkokrát zaoberal v rámci svojej rozhodovacej činnosti a zaujal k nim aj svoje stanovisko.

Pravú retroaktivitu vymedzil ústavný súd ako stav, v ktorom nová právna úprava neuznáva oprávnenia a povinnosti založené právnymi vzťahmi len *lex priori* (porov. nález ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 37/99 z 25. mája 1999), alebo ako stav, kedy zákon dodatočne a pozmeňujúco zasahuje do už právne uzavretých minulých skutkových

a právnych vzťahov (práv a povinností; porov. uznesenie ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 3/00 z 24. apríla 2001). Ústavný súd sa k tejto problematike ďalej vyjadril aj vo svojom náleze (sp. zn. PL. ÚS 10/06 z 24. júna 2009), a to takto: „Právna norma môže byť charakterizovaná ako pravo retroaktívna, ak dnes stanoví právne následky pre skutkové podmienky, ktoré nastali pred nadobudnutím účinnosti tejto normy tak, akoby tieto právne následky platili už včera (porov. zmienku v náleze sp. zn. PL. ÚS 10/04). Inými slovami, ak v minulom okamžiku niekto mal nejaké právo (alebo povinnosť) a zákon k tomuto minulému okamžiku toto právo (alebo povinnosť) zruší alebo zmení, ide o pravú retroaktivitu. Pravá retroaktivita je fikciou, pretože hoci sa vie, že v minulom okamžiku niekto mal nejaké právo, zákon finguje, že uvedený subjekt dané právo nemal, alebo ho mal iné. Z hľadiska predmetnej veci je nutné rozlišovať medzi zmenou pravidiel, ktoré pochádzajú z minulosti, a zmenou pravidiel do minulosti.“

Za nepravú retroaktivitu považuje ústavný súd stav, v ktorom nová právna úprava nevytvára žiadne právne účinky smerujúce pred deň nadobudnutia účinnosti, avšak kvalifikuje tie právne úkony, ku ktorým došlo ešte pred nadobudnutím jej účinnosti, v dôsledku čoho môže dôjsť k zmene alebo zrušeniu tých právnych účinkov, ktoré boli predtým späté s ich uzavretím (porov. nález ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 38/99 z 23. júna 1999). O nepravú retroaktivitu ide aj v prípade, ak zákon uzná skutkové podstaty alebo právne skutočnosti, ktoré vznikli počas účinnosti skoršieho zákona, súčasne však prináša určité zmeny právnych následkov, ktoré s nimi súvisia, pokiaľ tieto právne následky v čase nadobudnutia účinnosti tohto nového zákona ešte nenastali (porov. uznesenie ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 3/00 z 24. apríla 2001).

V súlade s už uvedeným retroaktivita ako stav spätného pôsobenia právnych noriem je principiálne neželaným a ústavne nekonformným javom; ignorovať ho však nemožno vtedy, ak spätné pôsobenie právnych noriem môže uľahčiť fungovanie spoločenských vzťahov. Preto za určitých okolností je spätné pôsobenie právnych noriem žiaduce a ospravedliteľné zároveň. Porušením zásady ochrany nadobudnutých práv by bola len taká spätná účinnosť právnych noriem, ktorá by zhoršila právne postavenie subjektov práva.

Situácie, v ktorých však bude retroaktívne pôsobenie právnych noriem povolené, je však potrebné vykladať prísne reštriktívne ako situácie veľmi výnimočné.

Pokiaľ ide o oblasť procesného práva, platí, že nová právna úprava sa uplatní na všetky prebiehajúce konania, ibaže zákon neustanovuje inak. Ústavný súd v tomto smere poukazuje na rozhodnutie najvyššieho súdu, podľa ktorého *„pre procesné právo vo všeobecnosti platí, že nové ustanovenia zákona sa aplikujú nielen v konaniach, ktoré boli začaté po účinnosti novely, ale aj v konaniach, ktoré boli začaté podľa starších právnych predpisov. Táto zásada sa neuplatní v tých prípadoch, ak zákon z nej ustanovení výnimky“* (porov. uznesenie najvyššieho súdu sp. zn. 6 M Cdo 12/2012 z 26. júna 2013). Za výnimky vyplývajúce aj z citovaného rozhodnutia najvyššieho súdu možno považovať ochranu nadobudnutých práv, ktorá by mala vyplývať z čl. 1 ods. 1 ústavy.

Z hľadiska už uvedeného je zrejmé, že ustanovenie § 141a v spojení s § 372u Občianskeho súdneho poriadku má retroaktívny charakter.

Ústavný súd pri hodnotení napadnutého ustanovenia z hľadiska jeho súladu s ústavou posudzoval, či sa pri riešení účinnosti zákona č. 388/2011 Z. z. muselo vychádzať z retroaktivity právnej úpravy s následkami zásahu do práv účastníkov konania na strane žalobcu v konaniach začatých podľa skôr platného a účinného znenia Občianskeho súdneho poriadku alebo sa bolo potrebné pri prijímaní novely Občianskeho súdneho poriadku vyhnúť v tejto časti retroaktivite právnej normy a prijatou novou právnou úpravou zasiahnuť iba konania iniciované po účinnosti zákona č. 388/2011 Z. z., t. j. po 1. januári 2012. Zrušenie starej a prijatie novej právnej úpravy je totiž nutne spojené so zásahom do princípu rovnosti a ochrany dôvery občana v právo. Dochádza k tomu v dôsledku ochrany iného verejného záujmu alebo základného práva a slobody, pričom vyšší stupeň intenzity verejného záujmu, resp. ochrany základných práv a slobôd odôvodňuje vyššiu mieru zásahu do princíпов rovnosti a ochrany dôvery občana v právo novou právnou úpravou (porov. nález ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 28/00 zo 17. januára 2002). Pri tomto hodnotení vychádzal ústavný súd aj z už citovanej spoločnej správy výborov.

Ústavný súd v tejto súvislosti skúmal, či intenzita záujmu štátu (verejný záujem) „eliminovať šikanózne návrhy“ odôvodňuje v tomto prípade aj zvýšenie intenzity zásahu do princípov rovnosti a ochrany dôvery občana v právo. Spravidla totiž platí, že so zreteľom na princíp právnej istoty nemôže byť žiadny právny predpis vydaný orgánom verejnej správy uplatňovaný voči subjektu po dobu, kedy nemal možnosť sa s ním oboznámiť. K tomu ústavný súd konštatuje, že výnimka zo zásady retroaktivity právnych noriem musí kumulatívne spĺňať predpoklady nevyhnutnosti na dosiahnutie účelu verejného záujmu (ospravedlniteľný dôvod) a rešpektovanie legitímnych očakávaní dotknutých osôb, ako aj legislatívne vyjadrenie retroaktivity právnych noriem ako intertemporálne právne pravidlo. Aj keď sa môže zdať, že verejný záujem je spôsobilým spätnú účinnosť právnej normy za každých okolností ospravedlniť, bude retroaktivita právnej normy neprípustná, pretože nebude spĺňať podmienky princípu proporcionality. V tomto kontexte tak spätná účinnosť právnej normy musí byť na dosiahnutie sledovaného účelu vhodná a nutná (ak nie nevyhnutná), pričom vymedzené kritériá môže naplniť iba vtedy, ak neexistuje alternatívne riešenie, ktoré by umožnilo splnenie daného cieľa rovnako efektívne pri menšej miere obmedzenia práv fyzických alebo právnických osôb. V prípade retroaktivity to znamená, že výhody vyplývajúce pre všeobecný záujem zo spätnej účinnosti právnej normy prevažujú nad ujmom na právnej istote dotknutých osôb. Spätná účinnosť právnej normy je zároveň prípustná iba vtedy, ak rešpektuje legitímne očakávania dotknutých osôb. Ak je, naopak, právny predpis vydaný náhle a neočakávane, dochádza k porušeniu princípu predvídateľnosti.

Ústavný súd dospel k záveru, že v danom prípade verejný záujem (na eliminovaní nedôvodných a šikanózných žalôb) neprevyšuje záujem jednotlivcov (účastníkov konania) na ochrane ich dôvery v právo platné a účinné v čase podania návrhu na začatie konania. V danom prípade nemožno indikovať žiaden taký ospravedlniteľný dôvod, na základe ktorého zákonodarca môže zasiahnuť do už nadobudnutých práv (*iura quesita*) účastníkov konania. Dôvod v zmysle už citovanej spoločnej správy výborov národnej rady o prerokovaní novely Občianskeho súdneho poriadku nesmeruje k zachovaniu základných ústavných princípov, prípadne vyšších princípov spravodlivosti, morálky a slušnosti, čo by takýto zásah podľa názoru ústavného súdu výnimočne mohlo ospravedlniť. Ako totiž už

ústavný súd vo svojom náleze uviedol, „ústavný súd ako orgán ochrany ústavnosti je povinný rešpektovať rámec právneho štátu, v ktorom je okrem iného garantovaná právna istota vrátane ochrany legálne nadobudnutých práv, ako aj legitímnych očakávaní, a tiež trvácnosť a stabilita právnych noriem, a je zakázaná svojvôľa v činnosti orgánov verejnej moci, parlament z toho nevynímajúc“ (porov. nález ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 16/06 z 30. apríla 2008). Podľa ústavného súdu teda „nikomu nemožno odňať jeho riadnym spôsobom nadobudnuté práva na základe neskoršie vydaného právneho predpisu“ (porov. nález ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 16/95 z 24. mája 1995). Ak mal žalobca pri podaní návrhu na začatie konania v čase pred účinnosťou zákona č. 388/2011 Z. z. právo súdne konanie iniciovať a v ňom ďalej pokračovať až do jeho právoplatného skončenia bez povinnosti zložiť preddavok na trovy konania, ústavný súd zastáva názor, že toto právo mu neskoršie vydaným právnym predpisom (zákonom č. 388/2011 Z. z.) nemôže byť odňaté a zásah do tohto práva žalobcu ako účastníka konania považuje ústavný súd za zásah do princípu právnej istoty.

Ústavný súd sa však zároveň na tomto mieste stotožnil s právnym názorom ministerstva spravodlivosti predstretým v jeho stanovisku k návrhu generálneho prokurátora v tomto konaní, v súlade s ktorým je ustanovenie § 372u Občianskeho súdneho poriadku potrebné považovať za štandardné prechodné ustanovenie procesnoprávneho charakteru, majúce svoje opodstatnenie a miesto spravidla v každej procesnej norme. V zmysle základných aplikačných zásad procesného práva by súd procesnoprávnu normu (v danom prípade ustanovenie § 141a Občianskeho súdneho poriadku) účinnú v čase, kedy konanie prebieha, aplikoval aj v prípade, ak by prechodné ustanovenie § 372u Občianskeho súdneho poriadku nebolo do predmetného právneho predpisu vôbec inkorporované. Keďže sa už ústavný súd s otázkou súladu ustanovenia § 141a Občianskeho súdneho poriadku s čl. 1 ods. 1 a čl. 46 ods. 1 ústavy a ústavnosťou jeho štandardného pôsobenia vysporiadal a vyslovil, že aplikáciou napadnutého ustanovenia § 141a Občianskeho súdneho poriadku per se dochádza do zásahu do práv garantovaných ústavou, nepovažoval ústavný súd za nevyhnutné prijať rozhodnutie, ktorým by rozhodol o nesúlade napadnutého ustanovenia § 141a Občianskeho súdneho poriadku výlučne v spojení s § 372u Občianskeho súdneho poriadku s ústavou.

Ústavný súd zároveň poukazuje na skutočnosť, že novela Občianskeho súdneho poriadku vykonaná zákonom č. 388/2011 Z. z. menila a dopĺňala viaceré ustanovenia Občianskeho súdneho poriadku, pričom prechodné ustanovenie § 372u Občianskeho súdneho poriadku sa vzťahuje na všetky zmeny a na všetky procesné inštitúty novelou zmenené či doplnené. V záujme sebaobmedzenia ústavného súdu v konaní o súlade právnych predpisov ústavný súd nepovažoval za nutné vysloviť nesúlad § 372u Občianskeho súdneho poriadku s ústavou ani z toho hľadiska, že by tým zasiahol aj do iných procesných inštitútov zmenených a doplnených novelizáciou Občianskeho súdneho poriadku zákonom č. 388/2011 Z. z., ktoré neboli pred ústavným súdom napadnuté a na ktoré sa vzťahuje prezumpcia ústavnosti.

4. Dopĺňujúc už predostreté závery ústavný súd k namietanému nesúladu napadnutých ustanovení Občianskeho súdneho poriadku s čl. 2 ods. 2 ústavy poukazuje aj na podstatu tohto článku ústavy vyjadrujúceho ústavný princíp legality štátnej moci. V zmysle čl. 2 ods. 2 ústavy totiž bez ústavou určeného zákonného základu, v jeho rozsahu a spôsobom ustanoveným zákonom žiadny štátny orgán Slovenskej republiky nemôže a nesmie konať, a ako už ústavný súd potvrdil, tento záväzok sa v plnom rozsahu vzťahuje aj na Národnú radu Slovenskej republiky a na proces prijímania zákonov (porov. nález ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 38/95 z 3. apríla 1996).

Ako už ústavný súd vyslovil, „z dikcie čl. 2 ods. 2 ústavy vyplýva, že jeho aplikačný rozsah sa vyčerpáva konaním štátnych orgánov. Podľa názoru ústavného súdu tak ústava v predmetnom článku upriamuje pozornosť na kvalitu rozhodovacích procesov pri výkone verejnej moci (zákonodarný proces, súdne konanie, správne konanie a pod.). Vyžaduje sa tu predovšetkým rešpektovanie ústavou a zákonom vymedzených právomocí orgánov verejnej moci.

Ústavný súd v konaní podľa čl. 125 ods. 1 písm. a) ústavy rozhoduje o súlade právnych predpisov a podľa čl. 125 ods. 3 ústavy disponuje právomocou vysloviť, že právny predpis nie je v súlade s iným právnym predpisom. Nemá teda právomoc vysloviť, že štátny orgán, výsledkom činnosti ktorého je právny predpis, porušil iný právny predpis. Ak teda národná rada ako štátny orgán nadaný zákonodarnou právomocou prijme zákon,

obsah ktorého je neskôr identifikovaný ako nesúladný s ústavou, neznamená to bez ďalšieho, že konala mimo medzí ústavy. O taký prípad by mohlo ísť v prvom rade vtedy, ak by národná rada extrémnym spôsobom nerešpektovala pravidlá zákonodarného procesu, ktorý by podstatne deformoval proces transformácie vôle priamo volených zástupcov ľudu (čl. 2 ods. 1 ústavy) do podoby všeobecne záväzných pravidiel správania sa. Rovnaké konzekvencie by boli namieste napr. aj v prípadoch, ak by zákonom bola jednému orgánu verejnej moci priznaná kompetencia, ktorá je ústavným poriadkom vyhradená inému orgánu verejnej moci, inými slovami a všeobecne, ak by sa zákon neprípustným spôsobom a explicitne dotkol ústavnej normy alebo ju zmenil“ (porov. nález ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 1/2012 z 3. júla 2013).

Z vyžiadaných podkladov ústavný súd zistil, že národná rada schválením napadnutých ustanovení Občianskeho súdneho poriadku neprekročila medze svojej ústavne zakotvenej právomoci, nenarušila systém delby moci v štáte a konala v súlade s pravidlami zákonodarného procesu. V časti namietajúcej rozpor ustanovenia § 141a Občianskeho súdneho poriadku s čl. 2 ods. 2 ústavy preto ústavný súd návrhu nevyhovel.

VI.

Z dôvodov uvedených v časti V tohto nálezu ústavný súd rozhodol tak, ako to je uvedené vo výrokovej časti tohto rozhodnutia.

Podľa čl. 125 ods. 3 ústavy dňom vyhlásenia tohto nálezu v Zbierke zákonov Slovenskej republiky stráca § 141a Občianskeho súdneho poriadku účinnosť. Ak národná rada neuvedie tento zákon do súladu s ústavou, stráca § 141a Občianskeho súdneho poriadku po šiestich mesiacoch od vyhlásenia tohto nálezu v Zbierke zákonov Slovenskej republiky platnosť.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 11. mája 2016